

A JOBBOLDALI RADIKALIZMUS ÉS AZ EURÓPÁHOZ VALÓ CSATLAKOZÁS

LÖFFLER Tibor

A radikális (és szélső) jobboldalnak az Európához való „csatlakozásra” irányuló attitűdjét sok félreértés övezi. Ennek egyik kézenfekvő oka, hogy a radikális jobboldal maximálisan nyitott a nemzeti problematika iránt, nem mentes a nacionalizmustól, és igen erős fenntartásai vannak az európai integrációval szemben, ami miatt magától értetődőnek tűnhet, hogy ez az irányzat Európa-ellenes. Ez azonban nem így van. A probléma megértéséhez különbséget kell tennünk az „Európához csatlakozás” és az „Európai Unióhoz” csatlakozás között. Igaz ugyan, hogy az „uniós integráció” valóságos folyamata, annak alakulása maga is meghatározza a jobboldali radikalizmus aktuális Európa-képét, de ennek nem Európa-, hanem inkább Unió-ellenesség a következménye. Témánk megértése ugyanakkor nagymérvű realizmust is igényel. Annak belátását, hogy mindennemű szociális integráció, legyen az nemzeti vagy nemzeteken túli, feltételez bizonyos uralkodó eszméket, elveket, értékeket, normákat és – nem utolsó sorban – érdekeket. Ugyanakkor a „radikalizmus”, legyen az baloldali vagy jobboldali, nemzeti vagy polgári, természete vagy lényege éppen az, hogy tudatosan szemben áll az adott időben és viszonylatokban uralkodó, meghatározó elvekkel és érdekekkel, amelyekkel – újfent természete szerint – nem kíván kompromisszumot kötni.

A magyar jobboldali radikalizmus a nemzet, a nemzeti sorskérdések, a nemzeti identitás és a nemzeti szuverenitás területén képvisel az uralkodó elgondolásoktól radikálisan eltérő elképzeléseket. Ezért a jobboldali radikalizmus okkal nevezi magát nemzeti radikalizmusnak. A kérdést kissé leegyszerűsítve azt mondhatjuk: a nemzeti problematikának a rendszerváltással kezdődő sajátos (radikális) tematizálásából forrt ki a „nemzeti radikalizmus”, amely a konkrét pártpolitikai szembenállások, ideológiai és kulturharc alapján kapott „jobboldali” színezetet. Megközelítésemben elsősorban, de nem kizárólag, az MDF-be tömörülő, majd a Magyar Út Körökben intézményesedő

és a MIEP-ben külön is pártosodó, Csurka István fémjelezte „népnemzeti” irányzat, a Torgyán József vezette és kombattáns ellenzéki szerepet vállaló Kisgazdapárt az otthon a nemzeti-jobboldali radikalizmusnak. A radikálisan nemzeti-jobboldali eszmevilág leginkább a Magyar Fórumban, a Havi Magyar Fórumban és a Kunszabó Ferenc szerkesztette Hunnia Füzetekben követhető nyomon, de befolyásos fórumot kap a Bencsik András szerkesztette Demokrata című hetilapban is. A nemzeti-jobboldali radikalizmus mindazonáltal nem egységes irányzat. Túl azon, hogy szervezeti-pártpolitikai elmentétek szabdalják, nem emelt maga fölé egy minden táborban, csoportban elismert szellemi-politikai tekintélyt és – a színvonalasabb írások és a tudomány iránti nyitottság ellenére – nem épített ki egy társadalomtudományosan vagy – méginkább – társadalomelméletileg képzett értelmiségi bázist. További fontos jellemzője, hogy egyfajta „protest” kultúrának tekinthető és reflexív: problémafelvetéseinek és válaszainak forrása az uralkodó eszmék, érdekek stb. elleni tiltakozás és szembenállás, ezért az „ellen” ideológiák és eszmék nélkül, melyekre reflektál, nehezen érthető meg. A jobboldali radikális gondolatvilág rekonstrukcióját nehezíti, hogy – témánkat illetően különösen – erősen érintkezik a magyar és nyugat-európai konzervativizmussal és átítadódik annak kritikájával. Mivel a kommunista rendszerben a teljes politikai jobboldal számára megszűnt minden szervezeti és intézményi háttér, politikai és szellemi elitjét felszámolták, hagyományai megtörték, tehát a folyamatos megújulás lehetetlen volt, a jobboldal a rendszerváltás során kénytelen volt az 1948 vagy 1945 előtti, tehát nem korszerű előzményeihez fordulni, amely természetesen eleve rá nyomta bélyegét az 1990 után felvetődő kérdésekre adott válaszára. Azok a jobboldaliak, akik első sorban a második világháború előtti tradíciókból merítettek, értelemszerűen nem találtak ideológiai vagy elméleti fogódzót a európai integrációs folyamatok feldolgozására. Ezen a ponton a jobboldali radikalizmus újabb ablakot nyitott a kortárs nyugati konzervativizmusra. Mindezek nyomán a jobboldali radikális Európa-tematika igencsak eklektikus, ami megnehezíti rekonstrukcióját. Nem ritka, hogy ugyanazon lapban egymásnak gyökerelesen ellentmondó nézetek, álláspontok látnak napvilágot.

A magyar nemzeti (jobboldali) radikalizmus számára a gondolkodás fundamentuma és kerete a nemzet. A nemzet, a nemzeti érzés, identitás, szolidaritás, a sorsközösség stb. alapvető érték és a társadalmi integráció alapelve. A nemzeti problematika sajátos dimenzióját adja a nemzet és a Trianonban elszakított nemzetrészek több évtizedes idegen (szovjet és a trianoni utódállamok általi) és belső (kommunista) elnyomása. A jobboldali radikális gondolkodás kiindulópontjai ezért: (1) nemzeti hagyományok, értékek és identitás válsága, (2) az anyaország és a nemzetrészek közös jövője mint sorsközösség, (3) a nemzeti szuverenitás megőrzése, a nemzetközi kiszolgáltatottság, függőség és nyomás elhárítása.

Az Európa-kérdést, az európai integrációs folyamatot szigorúan ebben a hármas összefüggésben érzékelik és értelmezik.

A jobboldali radikális diagnózis szerint a nemzet a nemzetietlen kommunizmus pusztítása miatt mély erkölcsi és szellemi válságban van, aminek kezelését a hasonlóan

nemzetietlen liberalizmus térnyerése és befolyása nehezíti. Minthogy azonban bármilyen integrációt csak mint nemzetek integrációját hajlandók elfogadni, a szellemi-erkölcsi válság miatt a magyar nemzet csatlakozását veszélyesnek tartják, mert az a válság miatt csak kiszolgáltatottá válna. A szovjet elnyomás és a világháború előtti tradíciók miatt a jobboldali radikalizmusban erőteljesen jelen van az antikommunizmus és antiliberalizmus. Témánk szempontjából a kommunizmussal és a liberalizmussal szembeni legfontosabb kifogásuk: nemzetköziség (internacionalizmus) és kozmopolitizmus. A rendre visszatérő érv az integrációval szembeni fenntartásaikban az, hogy a Nyugat kiegészített a posztkommunista elitekkel és erőteljesen támaszkodik a komprádor liberális elitekre, ami nyilvánvalóan csorbítja a nemzet érdekeit. Ez az érvelés hagyományosan azzal a felvetéssel ötvöződik, hogy amikor nagyon kellett, a Nyugat cserben hagyta a magyarságot. A török és a Habsburg ellen, 1956-ban és a rendszerváltás adósságválságában. Szélesebb összefüggésben mindez a magyar függetlenségi gondolatba ágyazódik és – áttételesen – történelmi kudarcokkal aktualizálódik: a soknemzetiségű (!) Monarchiában idegen érdekek oltárán áldozták fel a magyar életet, ami megtörténhet a NATO-ban is. A NATO más szempontból is hozzájárul az integrációval szembeni bizalmatlansághoz: az 1956-os szabadságharc a semlegesség eszméjét hagyta örökül, ami ellenkezik a nemzeti szuverenitást korlátozó uniós integrációval. Gazdasági-gazdaságpolitikai síkon a jobboldali radikálisokat a nemzeti középosztály megerősítése és megerősítése vezérli, amelynek igen komoly akadályát az idő előtti és kellően elő nem készített integrációban látják. A szuverenitás féltéséhez kapcsolódik a globalizációs folyamatoktól, a nemzetközi és multinacionális cégektől és azok túlhatalmától, az integráció transznacionális megoldásaitól, valamint az Európai Unió központi bürokráciájától való idegenkedésük.

Kissé paradox módon a jobboldali radikalizmuson belül elkülöníthető egy sajátosan radikális álláspont is, amelynek erőteljes kultúrkritikából, kulturpesszimizmusból és identitástudatból táplálkozik. Ebben az esetben a felvilágosodással (Montesquieuvel, Diderot-val, Voltaire-rel), a humanizmussal és technikai civilizációval stb. fémjelezhető, dekadens „újeurópai” kultúrával az ősrégi tapasztalatok, a hit, az erkölcs és a vallás letűnt korát, tehát magát Európát lehet szembeállítani. Ily módon Európa az, ami bennünk van és hitünk szerint vállalható, az integráció pedig akkor igenelhető, ha eszerint fogadnak el minket. Ez a felfogás, mint látható, még közös nevezőre tud jutni Európával, az európaissággal, markánsabb változatai azonban Európával szemben fogalmazzák meg a nemzeti identitást és jelölik ki a lehetséges pozíciókat. A nem-európai azonosságtudat kulcsfogalmi: „Kelet Népe” és „Egyedül Vagyunk”. Az eurázsiai sztyeppék magyarságának eszerint nomád-pogány öröksége van. Lelkisége, véralkata kereszténység előtti beidegződésekkel és reflexekkel telített, ezért valójában idegen test (corps étranger) az európai népek között. Bár Magyarország a nyugati kultúra őre, kapuja volt, a nyugati kultúra mégis ezer évig csak nyűgnek bizonyult, s már csak azért sem vállalható, mert Trianonban a Nyugat éppen a Balkánt hagyta győzedelmeskedni.

Ennek a radikális álláspontnak az a radikális következtetése, ami meglehetősen elterjedt a nemzeti radikálisok körében, hogy Szent István tulajdonképpen egy olyan mesterkélrt, „felülről végrehajtott” változást hajtott végre, kényszerített a magyarságra, amelynek egyenes következménye volt a kultúra- és identitásvesztés. Az integráció pedig értelemszerűen hasonlókkal fenyeget. A kiút keresés egy érdekes eredménye az a felismerés, hogy valójában mégsem vagyunk egyedül: genetikailag rokon, testvér népek az ujugurok, a koreaiak és a japánok. Utóbbi kettő valóságos nagyhatalommá nőtte ki magát, ezért érdemes lenne velük kulturális, gazdasági és politikai szövetséget kötni, amely megnyitná az utat a felemelkedés előtt. A Nyugattal való szövetség a pusztulással jár együtt...

A Szent István-i életművet tagadó jobboldali radikalizmus több ponton érintkezik, főleg az emigráció közvetítésével, a hetvenes években felszínre tört nyugati újjobboldallal, amely tudatosan nyúl vissza a kereszténység előtti pogány kultúrához. Ennek különösen az a jelentősége, hogy az újjobboldalnak határozott Európa-identitása van. Az alternatív újjobboldali Európa credendően és lényegében nem-keresztény, s tagadja, hogy köze lenne ahhoz a zsidó-keresztény kultúrához, amellyel hagyományosan azonosítani szokás magát az európai kultúrát vagy kulturális örökséget. Mivel a nyugati-európai társadalmak nagy részének szembe kellett néznie az Európán kívüli népek bevándorlásával, a nyugati újjobboldalon határozottan jelen van a kulturálisan sokszínű, de fehér Európa igenlése és egy olyan „Európa-erőd” vízója, amely képes visszaverni a „színes fajok” támadását, demográfiai nyomását. A „fehér-Európa” és az „Európa-erőd” a magyar jobboldali radikalizmusnak ugyan nem bevett témája, de áttételesen, mint az integráció egy lehetséges negatív kihatásával vagy a baloldali-liberális bevándorláspolitikai korlátoltságának bizonyítékeként foglalkoznak vele. Inkább jellemzőbb az 1945 előtt divatos nagytér-elméletek felelevenítése: európai (fehér), arab (muzulmán) stb. világtérségek, amelyek egyenrangúak (!) és amelyekkel akár jó viszonyt lehet és kell kialakítani, de feltételenül zárt, lezárandó régiók. A más kultúráktól, világtérségektől jól elkülöníthető Európa gondolata tehát képes közvetve vonzóvá tenni az integrációs folyamatot. Az Európai világtérség koncepciója megerősítést nyer azzal is, hogy az újjobboldal bizonyos mértékig „ellenkultúra”, ami harmonizál a magyar jobboldali radikalizmus már említett „protest” jellegével. Harcosan szembenáll az amerikai-liberális kultúrhatásokkal, az amerikanizálódással: Amerikának eleve nincs történelmi és európai értelemben vett kultúrája, liberális és kozmopolita értékeket exportál (lásd multikulturalizmus), kultúrmocskot terjeszt, és gazdasági erejénél fogva „kulturális imperializmus” áldozatává tesz Európát. Az egységesülő Európa viszont ellensúlyt képezhet, feltéve ha képes megvédeni, erősíteni identitását és kulturális örökségét. Az Amerika-ellenesség egy másik megnyilvánulása, hogy nem tartják elfogadhatónak Amerika szuperhatalmi és világcsendőr szerepét és e téren is igénylik Európa egyenrangú erejét. Következésképpen rokonszenveznek Amerika Európán kívüli ellenfeleivel (pl. Irak), mely által megerősítést nyer az egyenrangú világtérségek elmélete. A magyar jobboldali radikalizmuson belül kimutatható

még egy erőteljes német szimpátia: Németország háborúban vesztes, de békében sikeres nemzet, és – Amerikával szemben is – fontos szerep hárulhat rá az európai integrációban. A német-kérdés szorosan kapcsolódik a külpolitikai orientáció problémájához: a hagyományosan jó német-magyar kapcsolatok ápolása és kitüntetett kezelése egy egyoldalú Amerika-orientációval szemben, ráadásul Németország regionális súlya plusz erőt adhat a trianoni utódállamok ellenében. A német orientáció és rokonszenv csak ritkán kérdőjeleződik meg a pángermán veszélyre való hivatkozással, nacionalista alapon vagy a magyar függetlenségi gondolatból kiindulva. Inkább jellemző Habsburg Ottó és a Habsburgok szerepének vagy politikájának olykor igen éles bírálata.

Mínt hogy a magyarországi újpogány jobboldal tudomásul veszi a földrajzi kényszereket, tehát hogy ha „idegen testként” is, de be kell tagozódnunk az egységesülő Európába, a (közös) pogány hitvallás ad némi reményt az idegenség oldására. A nyugati újjobboldal iránti szellemi nyitottságot megkönnyíti az is, hogy a radikális jobboldalon elterjedt, bár ott is vitatott, az a teológiai tétel, hogy Jézus nem zsidó származású. Erre alapozódik ugyanis az az álláspont, többek között, hogy nagyon is létezett egy eredeti, át nem judaizált, előázsi (sumer eredetű) őskeresztény kultúra, amelynek része, örököse volt a honfoglaló magyarság is. A Jézus előtti, tehát nem-zsidó kereszténység mint köztes toposz oldja az újpogány és a (radikális jobboldalon belüli, keresztény hagyományokat felvállaló) kereszténymemzeti irányzat közötti, a már említett eklekticizmust termelő feszültséget.

Bár a kereszténymemzeti radikalizmuson belül is kimutatható az integrációval szembeni kétely, a keresztény politikai identitás több eleme hozzájárul ahhoz, hogy a jobboldali radikalizmus pozitívan viszonyuljon az egységesülő Európa víziójához. A szovjetellenes és antikommunista kereszténymemzetiek az 1945-tel kezdődő szovjet megszállást hajlamosak ázsiasodásnak, tehát Európából és általában a „világáramlatból” kiszakadásnak felfogni, s ennek megfelelően elfogadják az Európába való „visszacsatlalódás” célját, ami viszont értelemszerűen nem azonos a „csatlakozás” programjával. A kereszténymemzetiek keresztény Európája mindenekelőtt hagyományos erkölcsi rendet és a „nyugati” kereszténység kulturális örökségét jelenti. Történelmileg a „visszacsatlalódás” azzal a jól ismert állásponttal igazolódik, hogy Magyarország a (nyugati) kereszténység előharcosa és védőbástyája volt. A trianoni béke pedig egyenes következménye volt az 1919-es „ázsiai” kommunizmus uralmának: a szomszéd országok európai támogatással csonkították meg a nemzetet. Az Európához tartozás tehát a nemzet racionálisan felfogható önérdeke, az Európától való távolságtartás meg természetellenes állapot. Amennyiben a kereszténymemzeti megközelítésben felbukkan az, hogy a (honfoglalás vagy államalapítás utáni) magyar kereszténység bizánci eredetű vagy gyökerű, akkor hangsúlyt kap a magyarság egy lehetséges „filter” szerepe.

A „kereszténység védőbástyája” gondolatából és az Európából kiszakadás keserű történelmi tapasztalatából következik az az Európa-felfogás, hogy Európa az egymásra utalt népek hazája, s a nemzeti-etnikai sokféleség az alapja Európa dinamikájának és a világban betöltött hegemónikus, de legalábbis meghatározó szerepének. Az euró-

pai fejlődés közös fejlődés, s a magyarság nem csak védte Európát, de nagyon is kivette részét a közös kultúraépítésben. Legtöbbet úgy adhatunk Európának, ha magyaroknak maradunk. Európa tehát elképzelhetetlen Magyarország nélkül, de ez kötelezettséget is ró ránk: csak azoknak a népeknek van létjogosultsága, amelyek európai célokat szolgálnak.

A „magyarnak maradni” programját értelmezhetjük egyfajta küldetésnek, hivatásnak, hiszen a magyar kultúra és identitás feladása Európa megcsonkítását jelentheti. A magyarság egy ilyen értelemben vett európai küldetése kiegészül az eszmetörténetileg hagyományos magyar hivatásgondolattal, amely konkrét feladatok elé állítja az országot: vezető szerepet játszani a térség békés együttélésének és integrációjának előmozdításában, ahogy a Szent Istáni gondolat is eleve egy dunamedencei küldetés elé állította a magyarságot.

A kisebbségi kérdés, a határon túli magyarság sorsa sajátos dilemmák elé állítja a jobboldali radikalizmust. A pragmatikusabb eszme-futtatások számot vetnek az ország regionális kiszolgáltatottságával és a nemzetközi erőviszonyokkal, az utóbbi tőlünk független alakulásával, ezért racionális megfontolások alapján az uniós csatlakozásban előnyöket is látnak: az Unió elfogadható nemzetközi normákat kínál, amellyel nyomást lehet gyakorolni és fellebezési fórumokkal szolgálni. A szűk kisebbségpolitikai mozgástér tehát kitágítható. A Schengeni egyezmény fogadtatása jelzi is a dilemmát: a magyarság az európai határ mentén kettészakadhat. A praktikus válasz a kettős állampolgárság lehetőségének felvillantása, ami természetesen újabb kihívásokkal jár együtt, de az európai integrációtól a magyar kisebbségek miatti távolmaradás mint járható út nem vetődik fel komolyan. Közép-Európának, benne Magyarországgal, tehát be kell integrálódnia a nagy európai vérkeringésbe, de nagyon is kérdéses, hogy a trianoni utódállamokat mint tűzfészeket integrálni lehet-e egyáltalán.

A Trianon- és államhatár-problematika egy megoldási kísérlete a nemzetek szerinti, tehát nem feltétlenül államok (nemzetállamok) szerinti integráció. A határokon átnyúló nemzetek önmaguk meghatározta természetes egységek, amelyek alkalmasak az együttműködésre, a szabad társulásra. Egyes elképzelésekben a nemzetek integrációja lehetővé teszi, hogy kigomboljuk a rosszul begombolt (trianoni) lajbit. Az autonóm nemzetek Európája a konszenzus és ráció elvére alapozódna és alulról, szabadon, önrendelkezés szerint épülne fel. Az elgondolás igazolására Bibó István rendező elvére hivatkoznak: „Nem az államnak van joga egy bizonyos területhez, hanem egy népnek”.

Az európai államhatárok kérdése más összefüggésben merül fel problemaként. A határok „átjárhatósága”, „spiritualizálódása” a kulturális értelemben feltétlenül antiliberális jobboldali radikalizmus szemében eredetileg liberális tematika, amely – innen az ellenérzés – elfogadhatatlan alternatívát kínál számukra a kollektív kisebbségi jogokkal és autonómiával szemben. Az ellenérzéseket növeli a félelem, hogy a határok átjárhatósága ösztönzője lesz a menekültek és bevándoroltak migrációjának és az új Európán belüli szabályozással egyetemben egy „etnikai ozmózis” áldozatává teszi az országot.

A mérleg pozitív serpenyőjében található végül a nyugati konzervatív és kereszténydemokrata pártok példája, amelyek – eltekintve a kivételektől – kiállnak az egységes vagy akár a nemzetek feletti Európa eszméje és politikája mellett, és részt vesznek az Európa Parlament munkájában. Ennél nagyobb jelentősége van azonban annak, hogy a Le Pen, Jörg Heider és Berlusconi fémjelezte újjobboldali irányzatok előre törtek és szintúgy képviseltetik magukat a Parlamentben, amiből kikerekedhetne az európai összefogás egy nacionalista-jobboldali alternatívája.

A jobboldali radikalizmustól nem idegen a Pán-Európa gondolat sem! A Pán-Európában gondolkodó radikálisok a jobboldali radikalizmuson belül különbséget tesznek a szélsőjobboldal (radikális nacionalisták, nemzeti szocialisták, fasiszták) és az ultrajobboldal között. Elvetik baloldali internacionalizmust, a szabadkőművesek világállamát, az Európai Egyesült Államok tervét, de a hagyományos jobboldali nacionalizmust is. Alapelvük, illetve az általuk elképzelt egységes Európa alapja a tradicionalitásból és spiritualitásból építkező birodalmi szövetség, amelynek pozitív példáját a középkori Európa nyújtja. Az ultrajobboldali Pán-Európa nem unió, föderáció vagy konföderáció, hanem az „együttes nacionalizmus” értelmében vett „kon-nacionalizmus”, amely egy „kemény, feszes, szoros” birodalmi szövetség keretein belül biztosítaná a történelmi országok szuverenitását. A birodalmi keret azért ideális alternatíva, mert az európai nemzetek soha nem lesznek képesek egy „nagy nemzetet” alkotni, továbbá érvényesülni engedi a partikularitást, a nemzeti elv tiszteletben tartásával elejét veszi a vegyes etnikai konglomerációk kialakulásának, a fajták közötti természetellenes keveredésnek, az elkorcsosodásnak. Nem utolsó sorban pedig megakadályozza, hogy a Valutaalap és a Világbank nemzetközi kozmopolita világoigarchiája a nemzetállamokat általa uralt tömbökbe, és a tömböket világállamba tömörítse. Ilyen tömb lenne ugyanis a jelenlegi folyamatok szerint integrálódó Európa.